

BERGEN
KOMMUNE

Sammen for kvalitet – lek og læring

Kvalitetsutviklingsplan for
kommunale barnehager i Bergen
2018–2021

*Sammen for kvalitet – Lek og læring,
Kvalitetsutviklingsplan for kommunale
barnehager i Bergen 2018–2021*
ble vedtatt av Bergen bystyre i møtet
31.01.2018 (sak 12/18).

Planen er utarbeidet av Byrådsavdeling
for barnehage, skole og idrett.
Arbeidet ble ledet av Gunnbjørg Aase.

Ansvar for idé- og konseptutvikling,
visuell utforming og design av planen,
Anne-Christin Petterson Boge.

Illustrasjoner:
Marius Pålerud, Illustratørene

Design og trykk:
Martin Joné, Bodoni AS

Opplag: 2000 eksemplarer

Forord

«Sammen for kvalitet – lek og læring» er en faglig forankret og strategisk plan for kvalitetsutvikling i våre kommunale barnehager i perioden 2018 til 2021.

Planen har fått navnet «Sammen for kvalitet – lek og læring» for å signalisere barnehagens læringsyn og barndommens egenverdi. Hovedsatsingsområdet vårt er *Grunnlag for livslang læring i det 21. århundre*. Området har to hovedkapittel, det ene omhandler *Barns grunnlag for livslang læring i det 21. århundre* og det andre *Personalets kompetanse og tilrettelegging*. Arbeidet med områdene Språk som basiskompetanse, Matematisk kompetanse og Pedagogisk relasjonskompetanse videreføres.

Som barnehageeier er vi ansvarlig for at barn i våre barnehager får en god start på et livslangt læringsløp, og at vi hele tiden analyserer og utvikler barnehagetilbudet vårt.

Kvalitetsutviklingsplanen beskriver våre lokale tilpasninger til *Rammeplan for barnehagen – innhold og oppgaver 2017* og prioriteringer i planperioden. Valg av utviklingsretning byg-

ger på den nye rammeplanen og har støtte i forskning. Offentlige utredninger og styringsdokumenter har vært brukt i planprosessen.

Planen er utviklet i fagavdelingen med bred involvering. I planprosessen er det gitt innspill fra faglige instanser, styrere og en referansegruppe bestående av pedagoger, styrere og fagorganisasjoner. De kommunale barnehagene og ulike instanser i BBSI har hatt anledning til å uttale seg om innholdet i planen, og innspillene viser sterk – nærmest unison – støtte til de viktigste føringene i planen. Alle de faglige innspillene er vurdert og mange av de begrunnede forslagene er innarbeidet i den endelige versjonen av planen.

Jeg ønsker at planen skal gi inspirasjon til barnehagens kontinuerlige, systematiske og forpliktende arbeid med barns lek, omsorg, læring og danning. Fagavdelingen vil gjøre sitt ytterste for å støtte barnehagene i dette viktige arbeidet til beste for alle barn i våre barnehager.

Jeg ønsker lykke til i det viktige arbeidet med å implementere planen!

Odd-Harald Hundvin

Fagdirektør, fagavdeling barnehage og skole

Innhold

KAPITTEL 1

Planens bakgrunn og innhold

1.1	Om planen	6
1.2	Planens forankring	8
1.3	Pedagogisk kvalitet i barnehagen	8

KAPITTEL 2

Status og utfordringer

2.1	Status	10
2.2	Utfordringer	12

KAPITTEL 3

Visjon, mål og satsingsområde

3.1	Visjon	16
3.2	Våre verdier	17
3.3	Mål	18
3.4	Satsingsområdet – Grunnlag for livslang læring i det 21. århundre	18
3.5	Videreføring av tidligere satsingsområder	19
	Språk som basiskompetanse	20
	Matematisk kompetanse	21
	Pedagogisk relasjonskompetanse	21

KAPITTEL 4

Grunnlag for livslang læring i det 21. århundre

4.1	Helhetlig læringssyn	22
4.2	Barnesyn	23
4.3	Modell for helhet og sammenheng i barns grunnlag for livslang læring	24
4.4	Tilknytning	25
4.5	Vennskap og fellesskap	25
4.6	Barns medvirkning	26
4.7	Mangfold	26
4.8	Lek	26
4.9	Læring	27

KAPITTEL 5

Grunnlag for livslang læring i det 21. århundre

5.1	Læringssyn – voksnes holdninger og handlinger	28
5.2	Tilrettelegging for barns medvirkning	30
5.3	Arbeid med psykososialt miljø	30
5.4	Tilrettelegging av lekemiljø.....	31
5.5	Tilrettelegging av læringsmiljø	32
5.6	Tilrettelegging for overganger.....	34
5.7	Foreldresamarbeid og foreldremedvirkning.....	35

KAPITTEL 6

Strategi og tiltak

6.1	Strategisk prinsipp	37
6.2	Strategiske valg.....	38
6.2.1	Strategi for barnehageutvikling.....	38
6.2.2	Strategi for barnehagens pedagogiske arbeid.....	40
6.2.3	Strategi for barnehageledelsen.....	41
6.2.4	Strategi for barnehageeier.....	42
6.3	Tiltak	42
6.3.1	Tiltak på barnehagenivå	42
6.3.2	Tiltak fra eiernivå.....	43
	Kilder	44

Planens bakgrunn og innhold

Plan for kvalitetsutvikling støtter opp om visjonen for barnehagesektoren i Bergen som er «En mangfoldig barnehage av høy kvalitet for alle barn». «Sammen for kvalitet – lek og læring» inneholder pedagogiske målsettinger for planperioden og strategier for å oppnå disse. Målsettinger og strategier er utarbeidet ut fra ny rammeplan for barnehagen og fra status, resultat og erfaringer i kommunal barnehagesektor.

Planens målgruppe er alle barn og ansatte i våre kommunale barnehager. Planen inneholder Bergen kommune som barnehageeier sine lokale prioriteringer og er forpliktende for alle nivå i organisasjonen.

1.1 Om planen

Denne nye kvalitetsutviklingsplanen for våre kommunale barnehager er gjeldende for tidsperioden 2018–2021 og har tittelen «Sammen for kvalitet – Lek og læring».

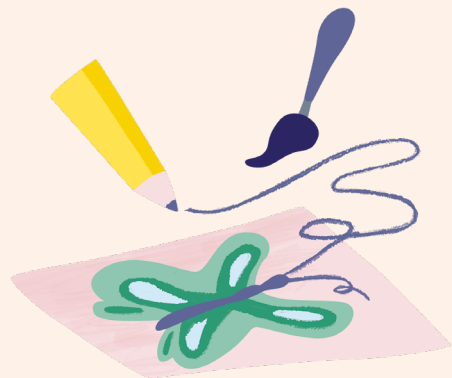
Med utgangspunkt i status og utfordringer i barnehagesektoren i Bergen, er planens satsingsområde *Grunnlag for livslang læring i det 21. århundre* med kapitler om *Barns grunnlag for livslang læring* og *Personalets kompetanse og tilrettelegging*. Den inneholder også en videreføring av arbeidet med områdene; Språk som basiskompetanse, Matematisk kompetanse og Pedagogisk relasjonskompetanse.

Barnehagen er et allmennpedagogisk tilbud som skal tilpasses alle barn. Rammeplanen gir føringer for de kompetanse- og fag-

områdene som barna skal få erfaring med i barnehagen. Det er ikke knyttet kompetansemål til barnets utbytte, og måloppnåelse hos enkeltbarn skal ikke vurderes. Planens satsingsområder og innhold er derfor rettet mot de erfaringer og opplevelser som danner grunnlag for barns livslange læring.

Planen er teoretisk forankret i nyere nordisk barnehageforskning som også danner grunnlaget for Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver.

Innledningsvis i kapittel 1 beskrives planens bakgrunn og innhold. Dette kapittelet inneholder også en analysemodell for pedagogisk kvalitet i barnehagen. I kapittel 2 blir status og utfordringer kort skissert. Kapittel 3 omhandler visjon, mål og satsingsområde.

Det nye målet for kommunale barnehager er *Livsmestring for det 21. århundre – medvirkende barn i lek og læring*. Dette støtter planens satsingsområde som er *Grunnlag for livslang læring i det 21. århundre*. Områdene; Språk som basiskompetanse, Matematisk kompetanse og Pedagogisk relasjonskompetanse videreføres.

Satsingsområdet som er *Grunnlag for livslang læring i det 21. århundre* er utdypet ut fra to perspektiv. Det ene perspektivet i kapittel 4 beskriver hva som danner barns grunnlag for livslang læring, og inneholder områdene vennskap og felleskap, tilknytning,

medvirkning, mangfold, lek og læring. Det andre perspektivet er i kapittel 5 og omhandler kvalitetsutvikling av personalets kompetanse og tilrettelegging for å skape det optimale grunnlaget for livslang læring. I kapittel 6 beskrives strategi og tiltak på alle nivå for planperioden.

1.2 Planens forankring

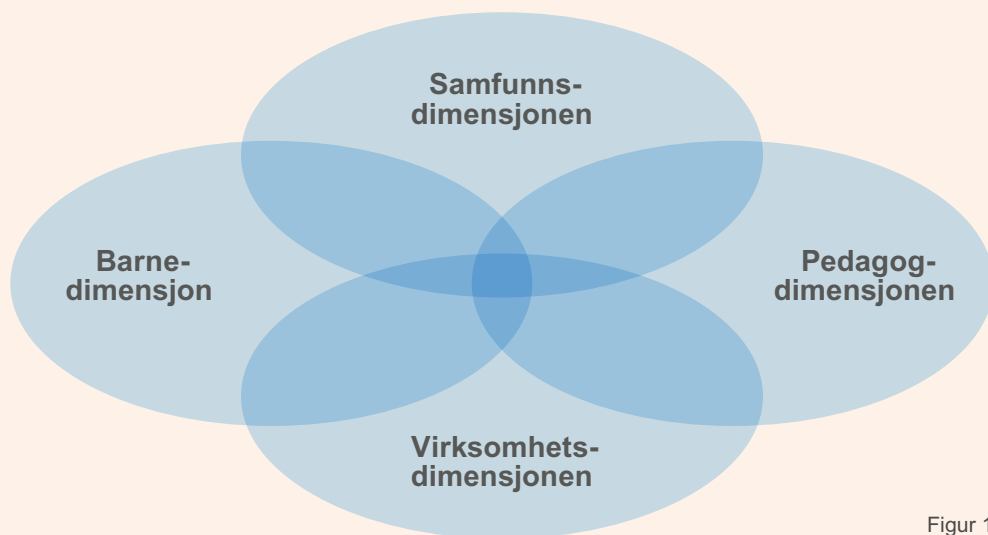
Barnehagens samfunnsmandat er hjemlet i barnehagelovens formålsparagraf, som er inndelt i et overordnet samfunnsperspektiv, et individperspektiv og et institusjonsperspektiv.

Lov om barnehage § 1 Formål

Barnehagen skal i samarbeid og forståelse med hjemmet ivareta barnas behov for omsorg og lek, og fremme læring og danning som grunnlag for allsidig utvikling. Barnehagen skal bygge på grunnleggende verdier i kristen og humanistisk arv og tradisjon, slik som respekt for menneskeverdet og naturen, på åndsfrihet, nestekjærlighet, tilgivelse, likeverd og solidaritet, verdier som kommer til uttrykk i ulike religioner og livssyn og som er forankret i menneskerettighetene.

Barna skal få utfolde skaperglede, undring og utforskertrang. De skal lære å ta vare på seg selv, hverandre og naturen. Barna skal utvikle grunnleggende kunnskaper og ferdigheter. De skal ha rett til medvirkning tilpasset alder og forutsetninger.

Barnehagen skal møte barna med tillit og respekt, og anerkjenne barndommens egenverdi. Den skal bidra til trivsel og glede i lek og læring, og være et utfordrende og trygt sted for felleskap og vennskap. Barnehagen skal fremme demokrati og likestilling og motarbeide alle former for diskriminering.

Figur 1

Den nye forskriften til barnehageloven *Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver* trådte i kraft 1. august 2017. Denne kvalitetsutviklingsplanen beskriver Bergen kommune som barnehageeier sin lokale tilpasning til rammeplanen og prioritering i planperioden (jf. barnehageloven § 2, åttende ledd).

1.3 Pedagogisk kvalitet i barnehagen

For å knytte barnehagens kvalitetsbegrep til formål og rammeplan har vi tatt utgangspunkt i I. P. Samuelsson (2010) sin beskrivelse av pedagogisk kvalitet (figur 1).

Pedagogisk kvalitet består av fire overordnede dimensjoner; samfunnsdimensjonen, pedagogdimensjonen, barnedimensjonen og virksomhetsdimensjonen. Hver av disse dimensjonene er bygget opp av verdier og kunnskaper som endrer seg i takt med et samfunn i endring. De representerer våre omforente verdier, vår subjektive erfaring og er preget av den sammenheng og tid de står i.

Samfunnsdimensjonen kommer til uttrykk gjennom barnehagelov, rammeplan, kommunale satsingsområder og de rammer og ressurser som tildeles sektoren. På barnehagenivå skal føringene realiseres og omsettes i pedagogisk praksis. Resultatet av dette arbeidet speiles i relasjonen mellom den overordnede målsettingen og barns faktiske utbytte av barnehageoppholdet.

Pedagogdimensjonen handler om profesjonsperspektivet og den ansattes eget perspektiv. Denne dimensjonen påvirkes av den ansattes formelle kompetanse, verdier og holdninger.

Innholds- og prosesskvalitet kommer til syne gjennom valg av innhold og aktiviteter, personens barnesyn og evne til å nærme seg og forsøke å forstå barnets eget perspektiv.

Den handler om ansattes evne til å forstå barnehagens samfunnsmandat og hva det innebærer i handling, bevissthet om seg selv

og evnen til å forene barns interesse med intensjonene i rammeplanen.

Barnedimensjonen omfatter både barneperspektivet og barns eget perspektiv. Disse bygger på en teoretisk ramme som danner grunnlag for synet på barns lek og læring, deres medvirkning og innflytelse. Gjennom barnehagens innhold blir det barna er interessert i og hvordan de forstår verden løftet fram for å bidra til læring og menings- skaping. Prosessene i barnehagen speiler samspillet mellom barna og mellom voksne og barn, og hvordan barns mulighet for medvirkning kommer til uttrykk. Resultatet handler om hva barn har skapt mening om/ lært i barnehagen sett i forhold til barnehagens samfunnsoppdrag, barnehagens målsettinger og forutsetninger for læring.

Virksomhetsdimensjonen handler om helheten og relasjonene mellom alle dimensjonene. De strukturelle rammene omfatter; barnehageansattes kompetanse, organi-

sering og ledelse, samt personalgruppe og barnegrupper, planlegging, innhold og barnehagens fysiske leke- og læringsmiljø.

Kvaliteten i barnehagen styres av hvordan menneskelige og materielle ressurser brukes og gjøres tilgjengelige for å stimulere og utfordre barns lek og læring, og gjøre dem aktivt deltagende i sin hverdag.

For å utvikle barnehagens pedagogiske kvalitet må de pedagogiske prosessene vurderes. Det som skjer i relasjonen mellom barnet, den ansatte og innholdet må dokumenteres og gjøres til gjenstand for refleksjon og vurdering. Økt kunnskap og forståelse av denne relasjonen danner grunnlaget for videre utvikling av barnehagens pedagogiske kvalitet.

Status og utfordringer

I kapittelet gis en kort status for barnehagesektoren i Bergen. Dette danner grunnlag for ulike kvalitetsutfordringer. Utfordringene knyttes både til nå-tilstanden i bergensbarnehagene og til en ønsket kvalitetsutvikling i våre kommunale barnehager.

2.1 Status

Den norske barnehagesektoren og bergensbarnehagene kjennetegnes av et stort mangfold med ulike eierformer og stor variasjon i organisering og pedagogisk profil. Ved utgangen av desember 2016 var det 73 kommunale barnehager, 174 private barnehager og 15 Åpne barnehager i Bergen.

Barnehagen er blitt en viktig samfunnsinstitusjon og arena for barns oppvekst. I 1975 gikk 7 % av barn i alderen 1–5 år i barnehage på landsbasis. I 2016 var andelen 91 % og i internasjonal sammenheng er dette en høy andel. I Bergen er prosentandelen 92,7 % i 2016.

Små barn inn i barnehagen

Fra 2009 fikk alle barn som fylte ett år innen 31. august rett til barnehageplass. Denne retten har blitt utvidet to ganger, og fra 2017 gjelder retten barn som er født innen utgangen av november måned. Ved utgangen av 2016 var det totalt 16.280 barn i alderen

1–5 år i Bergen kommune, og av disse var til sammen 6.532 i aldersgruppen 1–2 år.

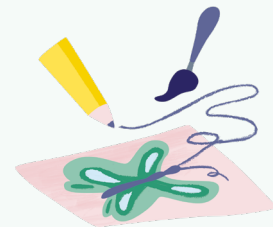
Minoritetsspråklige barn

Det norske samfunnet er i stadig endring med blant annet økt internasjonalisering, innvandring og flyktninger. Flere minoritetsspråklige barn går i barnehagen¹. Nasjonalt har antallet barn i denne gruppen steget fra 14.000 i 2005 til 43.500 i 2015². I samme tidsrom har dekningsgraden for minoritetsspråklige barn i alderen 1–5 år økt fra 54 % til 79 %.

Av minoritetsspråklige barn i Bergen går 76 % i barnehage i 2016. I Bergen kommune utgjorde minoritetsspråklige barn gjennomsnittlig 15 % av barna i barnehagene (SSB 2015). I enkelte bydeler er det imidlertid en langt høyere andel minoritetsspråklige barn enn gjennomsnittet. Noen barnehager har en andel på 70 % til 90 %.

1 Minoritetsspråklige barn er definert som barn med et annet morsmål enn norsk, samisk, svensk, dansk eller engelsk.

2 <http://www.udir.no/Barnehage/Statistikk-og-forskning/Statistikk/Barn-og-ansatte-i-barnehager/Minoritetsspraklige-barn/>

Levekår og områdesatsing

Ved inngangen til 2016 hadde Bergen en barnebefolkning (0–19 år) på 63.491.

Rapporten Levekår og helse i Bergen fra 2016 viser at mer enn 3000 barn i Bergen bor i lavinntekts-husholdninger (EU definisjon). Det er tydelige geografiske forskjeller i levekår, og i levekårssonene Slettebakken, Solheim Nord, Solheim Sør, Nygårdshøyden og Sentrum vokser over 15 % av barna opp i lavinntekts-husholdninger³. I gruppen er barn med innvandrerbakgrunn sterkt overrepresentert.

Levekårskartleggingen viste krevende levekårsforhold, og for å oppnå et godt sosialt mangfold i de ulike bydelene har kommunen organisert områdesatsing som et virkemiddel. Områdesatsing innebærer en helhetlig og sammenhengende innsats for å styrke områdets fysiske og sosiale standard. Det er en bred deltakelse fra alle byrådsavdelingene i tett samhandling med innbyggere, næringsliv, lag og organisasjoner.

Områdesatsingen omfatter områdene Slettebakken og Solheim nord i Årstad bydel, Ytre Arna og Indre Laksevåg. Loddefjord og Olsvik er prioriterte områder fra 2018⁴.

Kvalitetsutvikling i barnehagene

Våre kommunale barnehager har hatt felles kvalitetsutviklingsplaner siden 2005. Det ble i 2008 utarbeidet felles verdier for barnehagene; *Varme – Ser barnet – Inkluderende*.

I *Plan for kvalitetsutvikling i barnehagene i Bergen 2013–2017 «Sammen for kvalitet – barnehage»* var satsingsområdene; Språk som basiskompetanse, Matematisk kompetanse og Pedagogisk relasjonskompetanse.

Denne planen er fulgt opp med halvårslige aktivitetsplaner med ulike kompetansetiltak på satsingsområdene. Satsingsområdene ble innarbeidet i barnehagens *Handlingsplaner* i planperioden, der den enkelte barnehage konkretiserte sitt arbeid på de prioriterte områdene.

Det ble i samme periode gjennomført kompetansekartlegging på organisasjonsnivå i den enkelte kommunale barnehage, basert på rammeplanen og satsingsområdene.

Bergen kommune som eier valgte å innføre felles maler for barnehagens langtidspan og årsplan fra 2011.

I 2013 ble det inngått en intensjonsavtale mellom Bergen kommune og de største

³ Levekår og helse i Bergen 2016: <https://issuu.com/hg-9/docs/bg-kommune-levekarsrapport-2016?e=19530043/41371289>

⁴ Områdesatsing – Rapport med anbefalinger for videre innsats http://www.kulturbyen.no/BKSAK_filer/bksak/0/VEDLEGG/201z311894-6354499.pdf

private barnehageeierne og Private Barnehagers Landsforbund (PBL) som representerer enkeltstående eiere. I samarbeid med privat barnehagesektor ble det i 2015 utarbeidet en felles brukerundersøkelse for alle barnehagene i Bergen. Spørsmålene i undersøkelsen er i sin helhet knyttet til kvaliteten på barnehagens pedagogiske innhold.

Det er også arrangert en rekke fagdager, kursrekker og pedagogisk utviklingsarbeid i avtaleperioden. Bergen kommune har tilbudt alle sine pedagogiske kompetanseutviklings-tiltak både til kommunal og privat barnehagesektor.

KVALITETSOPPFØLGING

Bergen kommune har som eier utarbeidet et system for kvalitetsoppfølging i våre kommunale barnehagene. Siden 2011/2012 har det blitt gjennomført dialogmøter mellom den enkelte kommunale barnehage og Fagavdeling barnehage og skole.

Kvalitetsoppfølgingen har en todelt målsetting, der det ene målet er å øke barnehagens pedagogiske kvalitet og det andre handler om å gi oss som barnehageeier kunnskap om barnehagens innhold og pedagogiske praksis. Det er utarbeidet standarder på de tre satsingsområdene. Kvalitetsoppfølgingen har etter spurt arbeidet med satsingsområdene og vektlagt barnehagens pedagogiske ledelse, samt tilrettelegging for organisasjonslæring.

I 2015/2016 deltok foreldrerepresentanter, som på forhånd hadde vurdert barnehagens arbeid med språk og medvirkning.

Det utarbeides en vurderingskonklusjon som gir retning for barnehagens videre kvalitets-

arbeid. Interne utviklingstiltak konkretiseres i halvårlege kompetanseutviklingsplaner, og det pedagogiske arbeidet synliggjøres i årsplanen.

Prosjektet «Ledelse for kvalitet i barnehagen»

I 2012 startet et treårig utviklingsprosjekt for ledergruppene i våre kommunale barnehager, kalt «Ledelse for kvalitet i barnehagen». Prosjektet er fulgt opp under tittelen «Sammen for kvalitet – barnehage» (SFK-B). Målgruppen er styrere, pedagogiske konsulenter og pedagogiske ledere i barnehagene. Oppfølgingen inneholder halvårlege samlinger samt for- og etterarbeid i barnehagens personalgruppe. Ledersamlingene er en arena for erfaringsutveksling mellom våre barnehager. De gir faglige utfordringer, læring og refleksjon rundt pedagogisk praksis og ledelse.

2.2 Utfordringer

Livet i barnehagen leves nå, men det har stor betydning for hvordan det enkelte barn i fremtiden klarer å skape seg et bærekraftig og meningsfylt liv, både personlig og som samfunnsborger. Ett-åringene i dag vil normalt stå i arbeid til etter 2070, og de vil møte en fremtid med store endringer og utfordringer. Barnehagene skal gi alle barn et optimalt grunnlag for livsmestring og videre utvikling av holdninger, ferdigheter og kunnskaper som de vil trenge i fremtiden.

Som det fremgår av «Status» har barnehagen som organisasjon gjennomgått store endringer de siste tiår i takt med generelle samfunnsendringer. Dette har medført større mangfold med økende andel minoritets-språklige barn og et stort antall små barn i barnehagen.

Økt institusjonalisering av barndommen innebærer et nytt mandat til barnehagen der barns oppvekst og danning er blitt et felles samfunnsansvar som deles med foreldrene i større grad enn tidligere. Endringen i alderssammensetningen i barnehagen krever større fleksibilitet og får konsekvenser for gruppeinndeling. Det stilles nye krav til barnehagens omsorgsfunksjon, faglighet og profesjonalitet i møte med barn og foreldre.

Barnehagene har gått fra å være relativt homogent kulturelle til å bli multikulturelle organisasjoner. Mangfold handler blant annet om sosial status, kultur, religion og språk, kjønn og funksjonsnivå. Barnehagen må utvikle kunnskap om multikulturelle utfordringer og muligheter, og det må drives kontinuerlig kompetanse- og holdningsarbeid slik at mangfoldet blir møtt med en ressursorientert tilnærming.

I barnehagen skal alle barn ha like muligheter. En kvalitativt god og inkluderende barnehage er blant de viktigste virkemidlene en har i dag for å utjevne sosiale forskjeller og bekjempe fattigdom på sikt. Barnets opplevelser og erfaringer med omsorg, danning, lek og læring er avgjørende for utdanning og yrkesdeltagelse senere i livet. Et godt norsk-språklig grunnlag og sosial tilhørighet fremmer barns trivsel, utvikling og læringsutbytte.

Barnehagen skal gjenspeile samfunnet for øvrig, og det er viktig for barnehagens kvalitative tilbud at barn har kontakt med både kvinner og menn. I 2016 var andelen mannlige ansatte i barnehagene i Bergen på 11,7 %, og arbeidet med rekruttering må videreføres. Barn trenger både kvinnelige og mannlige

rollemodeller med ulike kjønnsidentiteter og kjønnsuttrykk.

Det har vært relativt lite forskning og dokumentasjon på generell barnehagekvalitet i Norge. Nå foregår det en del forskning, deriblant Gode barnehage for barn i Norge (GoBan) og *Blikk for barn*. Foreløpige resultater viser at kvaliteten på barnehagetilbudet til barn under tre år ikke er helt tilfredsstillende, og blir betegnet som middels. Den grunnleggende omsorgen for barna er god og de ansatte er både nærværende og omsorgsfulle. Barn får mulighet til å fremme egne meninger og tanker, men de ansatte i barnehagene støtter imidlertid ikke like tydelig opp under barns nysgjerrighet og utvikling, for eksempel når det gjelder språklig, tankemessig, sosial, motorisk og kreativ utvikling. Forskningen tyder også på at det er størst forbedringsmuligheter i arbeidet med barn som gruppe, samt styrking av positive relasjoner mellom barna⁵.

Det psykososiale miljøet i barnehagen har grunnleggende betydning for barns trivsel og utvikling. Det må arbeides aktivt med å forebygge, avdekke, stoppe og følge opp krenkelser, mobbing og utenforskap. Videre må personalets kompetanse og barnehagens beredskap om omsorgssvikt og seksuelt misbruk stadig utvikles.

Det påpekes viktigheten av at små barn har få voksenpersoner å forholde seg til for å utvikle en trygg tilknytning og god psykisk helse. Flere fagmiljøer vektlegger nødvendigheten av å videreutvikle de ansattes relasjonskompetanse⁶.

5 GLØD konferanse i Hordaland 19.10.16 med tittelen «Pedagogisk barnehageleing i endring» der Elisabeth Bjørnestad presenterte resultat fra GoBan forskningen.

6 *Liten i barnehagen – forskning, teori og praksis*, May Britt Drugli, 2017

Den nye rammeplanen har en tydeligere vektlegging på barns medvirkning. Barnet skal møtes med anerkjennelse og respekt som subjekt og aktiv aktør i eget liv. Det er med utgangspunkt i barnas interesser og erfaringer at barnehagen skal tilrettelegge sitt tilbud. Denne føringen er en utfordring for barnehagene i den grad barnehagene ikke har en praksis som samsvarer med rammeplanens barnesyn og læringssyn. Barns aktive medvirkning har også konsekvenser for barnehagens planleggingsarbeid, sikring av barns progresjon og pedagogiske tilrettelegging av leke- og læringsmiljø.

Funnene i forskningen samsvarer med vår egen årlige brukerundersøkelse. Foreldre er godt tilfreds med barnehagetilbudet *alt i alt*. Skåren er imidlertid lavere når det gjelder tilrettelegging av barns leke- og læringsmiljø, og foreldre opplever at barns interesser i for liten grad påvirker tema for lek og læring. Foreldres tilbakemeldinger viser store variasjoner mellom barnehagene når det gjelder kvaliteten på daglig kontakt og informasjon og begrunnelser knyttet til barnehagens pedagogiske tilbud.

Kvalitetsoppfølgingen viser en del variasjon mellom barnehagene i det systematiske arbeidet med planlegging, dokumentasjon og vurdering, noe som gir utslag på kvaliteten på barnehagetilbudet. Utvikling og forbedring av barnehagens leke- og læringsmiljø er også en utfordring for mange barnehager. Rammeplanens krav til pedagogisk bruk av digitale verktøy i arbeidet med barn har et forbedringspotensiale. Utvikling på disse områdene stiller krav til den pedagogiske ledelsen og målrettede endringsprosesser. Relevante metoder som fremmer organisa-

sjonsutvikling og organisasjonslæring må tas i bruk for å involvere hele personalet.

Kvalitetsoppfølgingen, brukerundersøkelsen og møter med barnehagens lederteam har avdekket kvalitetsforskjeller i våre barnehager, både mellom barnehager og internt i den enkelte barnehage. Problemstillingene er ulike og sammensatte, og det er derfor en spesiell utfordring å heve kvaliteten. Tiltak må tilpasses den enkelte barnehage og ulike nivå og aktører i organisasjonen må samhandle for å skape ønsket endring.

Utfordringene over kan kort oppsummeres slik:

- Barnehagene må utvikle seg i takt med samfunnsendringer
- Utvikle barnehagens pedagogiske tilbud som viktig grunnlag for barns fremtid
- *Alle* barn skal ha like muligheter, og barnehagen skal utjevne sosiale forskjeller
- Økt kompetanse om multikulturelle muligheter og utfordringer
- Videreføre arbeidet med å beholde og rekruttere menn til yrket
- Virkeliggjøre rammeplanens krav til barns medvirkning
- Motvirke mobbing, krenkelser og utenforskap
- Utvikle og kvalitetssikre barnehagens leke- og læringsmiljø
- Redusere kvalitetsforskjellene i de kommunale barnehagene

Visjon, mål og satsingsområde

Dette kapittelet belyser visjon, mål og verdier. Visjonen er felles for hele barnehagesektoren, men målet for våre kommunale barnehagene er nytt. Verdiene våre; varme, ser barnet, inkluderende videreføres. Satsingsområdene fra forrige plan videreføres også, men utvikles i tråd med denne planens føringer.

Både visjon, mål og verdier skal gi retning for tilbudet til barn her og nå, samtidig som det skal være forenlig med ønsket fremtid.

3.1 Visjon

En mangfoldig barnehage av høy kvalitet for alle barn.

I en mangfoldig barnehage av høy kvalitet skal barn få utfolde skaperglede, undring og utforskertrang. Barna skal utvikle grunnleggende kunnskaper og ferdigheter med utgangspunkt i barnets egne forutsetninger og interesser.

Visjonen peker ut høy kvalitet som et overordnet mål. Høy kvalitet i våre barnehager er kjennetegnet ved alle barn blir møtt som individer med de behov og muligheter de bærer i seg. I en mangfoldig barnehage skal alle barns lærelyst og læringspotensial

møtes og ivaretas i et omsorgs- og læringsmiljø preget av trygghet, inkludering og lek.

Barnehagens oppdrag er å utvikle hele barnet og gi alle et godt grunnlag for livsmestring og livslang læring. Barn skal få mulighet for en allsidig utvikling gjennom samspill med andre, i sosiale, meningsfulle felleskap hvor de har mulighet til å uttrykke seg og delta aktivt.

Leken er barns grunnleggende læringsform og skal ha en fremtredende plass i barnehagen.

Personalet skal tilrettelegge for gode pedagogiske prosesser som styrker og støtter barns læring og utvikling gjennom et utfordrende og engasjerende leke- og læringsmiljø, tilpasset det enkelte barn og barnegruppen.

3.2 Våre verdier

Kompetent, åpen, pålitelig og samfunnsengasjert er Bergen kommunes grunnleggende verdier. Disse verdiene gir retning for arbeidet vårt og alle ansatte må være bevisst på at de bidrar til innbyggernes tillit og holdning til kommunen og hvilket omdømme kommunen har som tjenesteleverandør.

Som barnehageeier skal vi ha barnehager som barn og foreldre har positive relasjoner til og kjenner glede over å tilhøre. Det er utviklet et verdigrunnlag som skal sikre det enkelte barn trygghet, læring og utvikling i hverdagen. Verdigrunnlaget består av

verdiene *varme*, *ser barnet* og *inkluderende*. Verdiene gir retning for det pedagogiske arbeidet og samhandlingen med barn og foresatte.

Varme; Vi gir barnet omsorg og trygghet. I møtet med barn skal vår hjertevarme gi næring og vekstmulighet.

Ser barnet; Vi ser det enkelte barns egenverdi. Barnet gis gode betingelser for læring og utvikling basert på vår anerkjennende væremåte.

Inkluderende; Vi skaper gode relasjoner, der alle barn blir sett og bekreftet. Det enkelte barn skal oppleve gleden av å tilhøre små og store fellesskap.

3.3 Mål

Bergen kommune ønsker som eier å gi retning for kommunale barnehager gjennom målsettingen:

Livsmestring for det
21. århundre – medvirkende
barn i lek og læring

Livsmestring handler både om et individuelt, et sosialt og et samfunnsmessig perspektiv. Grunnlaget for barns trivsel, livsglede, mestring og følelse av egenverd legges i barnehagen. Livsmestring handler også om å møte motstand, håndtere utfordringer og være utholdende. Tilstrekkelig ro og hvile i løpet av barnehagedagen er en forutsetning for barns lek og læring. Gjennom medvirkning og skaperglede, vennskap og felleskap, undring og utforskertrang i lek og læring utvikler barn grunnleggende kunnskaper og ferdigheter, både om seg selv og sin omverden.

Målet underbygger planens satsingsområde, og vi vil at i våre barnehager skal et godt grunnlag for livsmestring og livslang læring kjennetegnes ved at barnet:

- opplever vennskap og felleskap
- erfarer trygghet og tilknytning til personalet
- opplever spenning og glede i variert lek
- er aktivt og medskapende i lek og læring
- bruker sin kreativitet og søker utfordringer i lek og læring
- blir møtt på sine uttrykk, sin undring og utforskertrang
- opplever en barndom preget av mangfold, likeverd og respekt
- utvikler sin språkkompetanse og sin matematiske kompetanse

For å nå dette målet må personalets kompetanse og pedagogiske praksis være i kontinuerlig utvikling og endring for å skape optimale betingelser for barns utvikling, lek og læring. Dette gjelder både i et her og nå perspektiv og med tanke på barns fremtid.

«Barnehagen skal anerkjenne og ivareta barndommens egenverdi. ... Alle handlinger og avgjørelser som berører barnet, skal ha barnets beste som grunnleggende hensyn»

*Kilde: Fra Rammepan 2017,
Barn og barndom*

3.4 Satsingsområdet – Grunnlag for livslang læring i det 21. århundre

Barn som vokser opp i det 21. århundre står overfor nye muligheter og utfordringer.

Dagens barn må være i stand til å tilpasse seg nye situasjoner med andre jobber og roller enn i dag. Barnehagen skal legge et grunnlag for barnets livslange læring som skal bidra til livsmestring og bærekraftig utvikling i fremtiden. Barn og unge skal forvalte og utvikle morgendagens samfunn. Fremtiden vil bli utformet innenfor rammene av deres verdier, holdninger, kunnskaper og ferdigheter.

Meld. St. 19 (2015–2016) Tid for lek og læring viser til NOU 2015: 8 («Ludvigsenutvalget») og begrepet «kompetanser for

det 21. århundret». Disse omhandler kompetanse innenfor IKT, kommunikasjon og samarbeid, kreativitet og innovasjon, samt kritisk tenkning og problemløsning. Det utvidete kompetansebegrepet omfatter i tillegg til fagspesifikk kompetanse, kompetanse i å lære og kompetanse i å utforske og skape.

Barns livsmestring er sentralt i ny rammeplan. Barnehagen skal bidra til barnas trivsel, livsglede, mestring og følelse av egenverd, samt forebygge krenkelser og mobbing.

Barn skal lære å ta vare på seg selv, hverandre og naturen, og barnehagen har en viktig oppgave i å fremme verdier, holdninger og praksis for et mer bærekraftig samfunn.

Kreativitet er essensielt i all utvikling av kunnskap, og det handler om evnen til å skape, tenke annerledes og nytt og utvikle nye ideer. Barns fantasi, forestillingsevne og innspill i leken er en viktig del av den kreative prosessen, som danner grunnlag for læring og kunnskapsutvikling.

«Barnehagens innhold må utvikles i lys av at vi nå står overfor en ny tid.»

Kilde: Meld. St. 19, s. 6

3.5 Videreføring av tidligere satsingsområder

Videreføring av områdene; *Språk som basiskompetanse, Matematisk kompetanse og Pedagogisk relasjonskompetanse* fra forrige plan vil gi barnehagene våre mulighet for å holde fast ved det arbeidet som er igangsatt.

Dette er områder som er sentrale for barns utvikling i et livslangt læringsperspektiv, og inneholder grunnleggende ferdigheter og kompetanse som er en forutsetning for kommunikasjon, læring og sosial delttagelse.

Videreføringen innebærer en utvidelse og videreutvikling av områdene i sammenheng med grunnlaget for den livslange læringen.

Plan for kvalitetsutvikling i bergensskolen i tidsrommet 2016–2020 «Sammen for kvalitet – læring» har sammenfallende områder. Dette skaper kontinuitet i barnets utdanningsløp.

Barnehage og skole har ulike mandat og læringskulturer, men begge har et felles mål om å stimulere barns lyst til å lære.

Barnehagen er et allmennpedagogisk tilbud som skal tilpasses alle barn. Det er ikke knyttet kompetansemål til barnets utbytte og det skal heller ikke vurderes måoppnåelse hos enkeltbarn. Målsettingene i de videreførte områdene har vi derfor rettet mot arbeidsprosessene i barnehagene.

Språk som basiskompetanse

Språk som basiskompetanse er en av barnehagens viktige oppgaver og er vesentlig for barns utvikling. Språklig kompetanse har betydning for barns identitetsutvikling og for barns evne til å forstå og kommunisere, filosofere og fabulere, samhandle og bygge relasjoner. Gjennom språket kan barnet

uttrykke egne tanker, meninger, behov og følelser.

Barn lærer språk kontinuerlig. Barnehagens tilrettelegging av språkmiljøet er avgjørende for barnas kommunikasjon med andre, hvordan de deltar i lek og deres medinnflytelse i hverdagen.

Våre barnehagers språkarbeid skal være kunnskapsbasert, målrettet og helhetlig. Det skal være planlagt og organisert slik at språkmiljøet støtter *alle* barns språktilegnelse. Barnehagene våre skal gi *alle* barn positive erfaringer med å bruke språket, og språkstimulering skal være en del av det daglige arbeidet.

Språkarbeidet i våre kommunale barnehager handler også om systematisk vurdering av

det arbeidet som utføres og om enkeltbarns språkutvikling. Systematisk vurdering innebærer at arbeidet dokumenteres, reflekteres over og at det igangsettes tiltak slik at alle barn får tidlig og tilpasset støtte i egen språkutvikling.

Våre barnehager skal ha et rikt språkmiljø der alle ansatte skal være gode rollemodeller og ha kunnskap om hvordan barn tilegner seg språk, hva som kan forsinke barns språkutvikling og hva som er språkvansker.

Matematisk kompetanse

Området *Matematisk kompetanse* er i hovedsak forankret i rammeplanens fagområder; *Antall, rom og form og Natur, miljø og teknologi*.

Et matematisk språk er en del av barnets matematiske kompetanse og det hjelper barnet til å uttrykke seg og til å skape sammenheng og mening i sine erfaringer. Utviklingen av *Matematisk kompetanse* skal foregå på barns premisser og ta utgangspunkt i barns interesser. Barns lek og aktivitet i barnehagen er naturlig knyttet til tall- og mengde-forståelse, målinger, romforståelse, mønster og klassifiseringer.

Våre barnehager skal stimulere barns læring om matematiske begreper og sammenhenger gjennom å legge til rette for utforskning, eksperimentering og undring. Innholdet skal stimulere tenkning og resonnement som er viktig for livslang læring. Barn skal møte et barnehagepersonale som har innsikt i hvordan barn lærer matematikk og som tilrettelegger et læringsmiljø som stimulerer barns matematiske interesse.

Pedagogisk relasjonskompetanse

Pedagogisk relasjonskompetanse er et område rettet mot barnehagens ansatte og handler om noe mer enn bare sosial kompetanse og relasjonskompetanse. Kvaliteten på den pedagogiske relasjonskompetansen er avhengig av de ansattes bevisste holdninger, verdier, barnesyn og læringssyn, og virkelig gjøres gjennom personalets handlinger i møte med barn. Ansattes møte med enkeltbarn og barnegruppe er den viktigste byggesteinen i et bærekraftig psykososialt barnehagemiljø. Barn som blir tatt på alvor og blir lyttet til motiveres for læring og utvikler tillit til seg selv og andre.

En grunnleggende forutsetning for barns utvikling og læring er de ansattes refleksjons- og fagpersonlige kompetanse. Vi stiller krav til profesjonsbevissthet og profesjonsetikk. Våre ansatte skal se barnet og møte det med en varm og inkluderende holdning som til enhver tid er til det beste for barnet.

Barnehagelovens formålsparagraf gir retning og innhold til læringssyn og verdi-grunnlag. Pedagogisk relasjonskompetanse innebærer et systematisk og målrettet arbeid med formålsparagrafens verdier, både på organisasjons- og individnivå. Virkelig-gjøringen av verdiene i det praktisk pedagogiske arbeidet må kontinuerlig vurderes og videreutvikles.

Pedagogisk relasjonskompetanse er en forutsetning for å skape det gode grunnlaget for livslang læring i det 21. århundre, og våre kommunale barnehager skal ha høy kvalitet på arbeidet med dette området.

Grunnlag for livslang læring i det 21. århundre

– Barns grunnlag for livslang læring i det 21. århundre

I dette kapitlet vektlegges betydningen satsingsområdet Grunnlag for livslang læring i det 21. århundre har for barn. Vi vil her belyse elementer som har stor betydning for barnets utvikling, læring og livsmestring. I neste kapittel beskrives områder for utvikling av personalets kompetanse og tilrettelegging. Kapittel 4 og 5 må derfor leses i sammenheng; kapittel 4 omhandler barnet og kapittel 5 omhandler personalet.

Barnehagen blir omtalt som den første frivillige delen i et barns utdanningsløp. I barnets første leveår legges grunnlaget for barnets personlighet, opplevelsen av seg selv og forholdet til andre mennesker og verden omkring seg. Dette grunnlaget skapes av barnets subjektive opplevelser og erfaringer.

4.1 Helhetlig lærings syn

Lek, omsorg, læring og danning skal ses i sammenheng, og rammeplanens sosial-konstruktivistiske lærings syn betrakter kunnskap og kompetanse som et indre forhold som blir skapt i møtet mellom individet og omgivelsene. Det er barnet selv som skaper mening og innhold i sine erfaringer. Det er derfor barnets egen læring som skal vies oppmerksomhet i våre barnehager.

Gjennom tilrettelegging av leke- og læringsmiljø og deltagelse i barns aktiviteter skal de

ansatte sikre at rammeplanens målsettinger blir ivarettatt.

Sentrale kjennetegn ved barns læring⁷ er:

- Små barn er spontant nysgjerrige, aktivt lærende og meningssøkende
- Små barn lærer primært gjennom egne oppdagelser og undersøkelser i fellesskap med andre
- Lek er en grunnleggende måte å lære på for små barn. Det gjelder både fri og

⁷ Læring, dannelse og utvikling, Dion Sommer 2015

veiledet lek der en voksen deltar direkte eller legger til rette for leken

- Barneperspektivet og barnet i sentrum – pedagogikken skal ta utgangspunkt i hvordan barnet opplever verden

De erfaringer barnet får i våre barnehager er med på å legge grunnlaget for barnets liv. Evnen til å være medmenneske og bidra til å skape gode fellesskap vil være påvirket av de opplevelser og erfaringer barnet har med seg fra barnehagehverdagen. I våre barnehager skal barnets lærelyst og læringspotensiale møtes, ivaretas og utfordres i et omsorgs- og læringsmiljø preget av trygghet, inkludering og lek.

4.2 Barnesyn

Rammeplanen uttrykker et syn på barnet som subjekt, som intensjonelt og som aktivt deltakende i sin egen utviklings- og læringsprosess. Det er kun når vi anerkjennes som subjekter at vi kan realisere vårt potensiale og forholde oss til fellesskapet vi inngår i på en ansvarlig måte. Barnet opplever og erfarer sin verden innenfra, gjennom sin kropp, sine følelser og sitt sinn. I tillegg til at barnet blir sett, trenger det samspill med

voksne som forsøker å forstå barnets eget perspektiv. Det handler om hva barnet selv ser og retter sin oppmerksomhet mot.

Utviklingen av en sunn selvfølelse er avhengig av at barnet møter sensitive og tilstedeværende voksne som lytter og prøver å forstå barnets intensjon. Opplevelsen av å bli respektert, få anerkjennelse for sine opplevelser, følelser og uttrykk danner grunnlag for god selvfølelse. Selvfølelsen har minst to dimensjoner: Den ene er bevisstheten om meg selv, om mine tanker, følelser, behov, drømmer. Den andre handler om hvilken aksept jeg har for det jeg vet om meg selv. Selvfølelsen⁸ blir i hovedsak formet i barnets første leveår (0–3 år). Erfaringer fra denne perioden blir i stor grad lagret i det ubevisste hos barnet. Denne tidlige opplevelsen av selvfølelse vil være styrende for senere utvikling og læring.

«Kjærlighet består ikke av å se på hverandre, men sammen å se i samme retning»

Antoine de Saint Exupéry

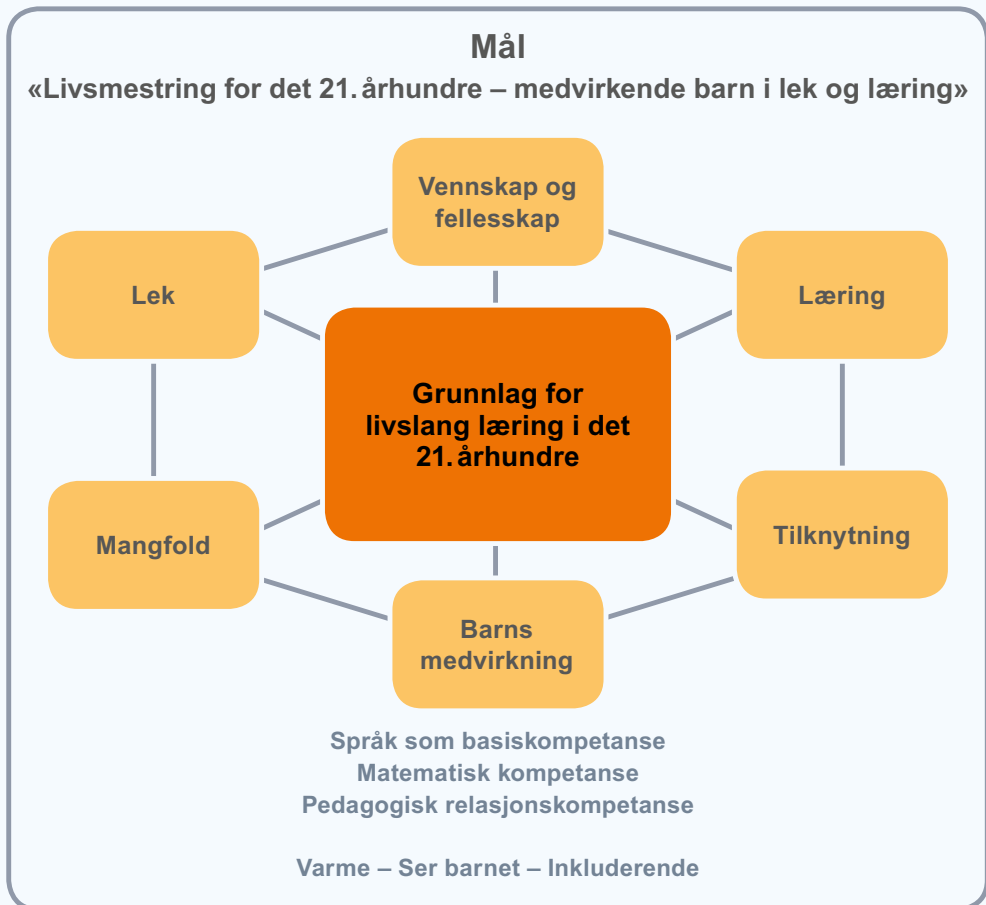
---

8 *Empatiboken. Empati – det som limer verden sammen*, Helle Jensen red., 2013

4.3 Modell for helhet og sammenheng i barns grunnlag for livslang læring

Læringssyn og barnesyn danner kjernen i det tilbudet våre kommunale barnehager gir barn. I det følgende beskriver vi prioriterte områder som har stor betydning for barnets utvikling, læring og livsmestring. Områdene

blir visualisert i modellen under og satt inn i en sammenheng med målet, verdiene og områdene; *Språk som basiskompetanse, Matematisk kompetanse og Pedagogisk relasjonskompetanse.*

4.4 Tilknytning

De yngste barnas behov for trygghet, omsorg og nærhet er stort og fundamentalt for deres videre utvikling, både i et psykologisk, utviklingsmessig og læringsrelatert

perspektiv. Barnet trenger sensitive voksne for å utvikle sine følelsesmessige og sosiale evner. Med voksne menes alle voksne, både foreldre og barnehageansatte.

En trygg tilknytning møter to ulike behov hos barnet. Det første er barnets avhengighet og behov for beskyttelse og omsorg. Det andre er barnets selvstendighet og behov for å undersøke og mestre verden. Det er denne opplevelsen av stadig vekslende dynamikk mellom selvstendighet og avhengighet som danner fundamentet for barnets selvstendighet og livsmestring.

Tilknytningsrelasjonene tidlig i livet er på en måte barnets grunnopplæring i: «Hvem er jeg, hvilken verdi har jeg, og hvordan kan jeg være sammen med andre?»

Kilde: Torsteinson, Brandtzæg og Øiestad «Se barnet innenfra»

4.5 Vennskap og fellesskap

Vennskap og fellesskap med barn og voksne er en viktig forutsetning for sosial utvikling.

Et varmt og inkluderende sosialt miljø gir en opplevelse av å være betydningsfull og respektert. Gjennom støttende relasjoner med aktive og lydhøre barnehageansatte, utvikler barn evnen til å vise omsorg og empati, ta andres perspektiv og handle kompetent i en sosial kontekst. Barn får erfaring med å sette ord på og balansere egne behov for tilfredsstillelse, selvhevdelse og oppmerksomhet med andre barns behov. De lærer turtaking og samspill, noe som er selve kjernen i sosial kompetanse. Dette bidrar til en realistisk og sunn selvfølelse og barna mestrer gradvis å ta ansvar for eget liv.

Gjennom utvikling av vennskap og fellesskap skapes grunnlaget for demokratisk kompetanse, som handler om å se en sak fra flere synsvinkler og kunne reflektere over egne og andres følelser, opplevelser og meninger. Demokratisk kompetanse er en viktig forutsetning for en fremtidig og aktiv deltakelse i samfunns- og arbeidsliv.

Barnehagehverdagen gir felles opplevelser, erfaringer og referanser, og gjennom lek og læring møter barna utfordringer og problemstillinger som innbyr til felles oppgaveløsning og samhandling. Barna får mulighet til deltagelse i og utvikling av barnekultur gjennom samspill med andre i ulik alder og med ulik bakgrunn.

Nyere forskning viser at barn blir mobbet og krenket i barnehage⁹. Det fremkommer at barnets opplevelse av krenkelse er knyttet til ekskludering fra fellesskapet og utestenging i lek. Ekskluderingen kan være både verbal og psykisk, og barn oppfatter den som indirekte mobbing fra andre barn. De opplever også en usynliggjøring når de blir oversett av barnehagepersonalet og/eller andre barn i lek og hverdagssituasjoner.

⁹ Hele barnet, hele løpet; Mobbing i barnehagen. Forskningsrapport 2015. I. Lund (red)

4.6 Barns medvirkning

Barns rett til medvirkning er nedfelt som en rettighet i grunnloven, barnehageloven og FNs barnekonvensjon. Medvirkningsbegrepet konkretiseres ved at barn får oppleve tilknytning og fellesskap, støtte til å leve seg inn i andres situasjon og ta hensyn til andre.

Barnet skal gjennom sine interesser og kunnskaper virke med og prege det pedagogiske arbeidet. På denne måten gis barnet en aktiv, medskapende rolle i sin egen læringsprosess. Barn har krav på å bli møtt med lydhørhet og respekt for sine intensjoner og perspektiver ut fra sin opplevelsesverden. Barn skal bli oppmuntret til å gi uttrykk for sine tanker, følelser og meninger, både non-verbalt og verbalt. Barn som blir møtt med anerkjennelse får en opplevelse av at deres bidrag er viktig, og at de er har en reell innflytelse på det som skjer i barnehagen.

4.7 Mangfold

Mangfold handler blant annet om sosial status, kultur, religion og språk, kjønn og funksjonsnivå. Disse dimensjonene har en sammenheng og virker inn på hverandre. De er også sterkt relatert til verdier som likeverd og likestilling.

I et samfunn der kultur, språk og sosiale strukturer er i stadig endring, blir barns erfaringer med å møte dagens mangfold med åpenhet og toleranse, menneskeverd og respekt en forutsetning for bærekraftig utvikling.

Barnehagens mandat er å møte mangfold som en ressurs. En ressursorientert tilnærming handler om å inkludere det nye og

ukjente og nytte forskjelligheten til beste for fellesskapet *alle* inngår i.

Barnet skal erfare en barnehagehverdag der formålsparagrafens verdier er omsatt til reflektert pedagogisk praksis. Dette bidrar til at barnet kan møte en fremtid med tillit og tro på et meningsfullt liv der *alles* bidrag er betydningsfullt.

4.8 Lek

Leken har egenverdi og er en arena for barns utvikling av vennskap, samhandling og fellesskap. Den er indre motivert, en drivkraft for utvikling av kompetanse og en forutsetning for lystbetont, livslang læring. I leken stimuleres barns kreativitet, fantasi, innlevelse og kommunikasjon, samt evnen til samarbeid og problemløsning.

Leken er sentral for barns språkutvikling. Den gir barnet mulighet til å uttrykke og bearbeide opplevelser, følelser og erfaringer. Gjennom leken utforsker og utfordrer barnet sine evner og anlegg. De opplever mestring, både sammen med andre og alene. Leken er en viktig kilde til humor, glede og livsutfoldelse.

Barns erfaringer og engasjement gir inspirasjon og barna skal være aktive i utformingen av lekens innhold og rammer. Barn leker på ulike måter ut fra alder og utvikling. I de yngste barnas lek er bevegelse og sansing fremtredende elementer. Barns språklige og sosiale ferdigheter har betydning for lekens innhold og dramaturgi. I barnehagen skal barn møte et lekemiljø som er tilpasset deres interesser, alder, forutsetninger og kulturelle bakgrunn.

Leken er barnets naturlige uttrykksform og for barnet er leken et mål i seg selv.

Barnet opplever ikke noen forskjell på lek og læring i sitt perspektiv. De lærer av alle sine erfaringer, og det er barnehagens oppgave å tilby et rikt og variert leke- og læringsmiljø som ivaretar rammeplanens mandat.

4.9 Læring

Barns læring tar utgangspunkt i hvordan de opplever verden. Barn lærer når innholdet gir mening og betyr noe for dem. For barnet er det ikke noe skille mellom lek og læring.

I en atmosfære preget av glede, vennskap og fellesskap opplever barn trivsel, trygghet og optimale betingelser for læring og utvikling. Barn lærer primært gjennom egne erfaringer

og opplevelser, der de får bruke hele kroppen og alle sine sanser. Læring konstrueres og utvikles av barnet som kompetent og aktiv aktør i møte med sine omgivelser.

Læringskurven er brattest i barnets første leveår. Barnet lærer seg språk, de møter ulike mennesker, kulturer, normer, omgivelser og utfordringer. Alt barnet opplever bidrar til barnets dannelsingsprosesser og utvikling av grunnleggende kompetanse på ulike områder.

Et godt grunnlag for livslang læring er at barnet gis rom til å følge sine initiativ og interesser. Når barnets undring, nysgjerrighet, kreativitet og vitebegjær anerkjennes og stimuleres, konstruerer barnet kunnskap og ser nye sammenhenger. Slike erfaringer gir en opplevelse av mestring, egenverd og tiltro til egne evner. En viktig del av barnets læring er også å møte utfordringer og mestre motstand.

Barns læring er en sammenhengende prosess gjennom hele utviklingsløpet. I barnehagen skal barns lærelyst og læringspotensial møtes og ivaretas i et omsorgs- og læringsmiljø preget av trygghet, inkludering og lek.

Kilde: St.meld. 19 Tid for lek og læring

Grunnlag for livslang læring i det 21. århundre

– Personalets kompetanse og tilrettelegging

I dette kapittelet beskrives konsekvensene som satsingsområdet Grunnlag for livslang læring i det 21. århundre har for vårt barnehagepersonale. Områdene som er beskrevet i kapittel 4 setter krav til personalets kompetanse og hvordan de skal tilrettelegge og arbeide for å skape det optimale grunnlaget for barns livslange læring. Kapittelet leses i sammenheng med forrige kapittel.

5.1 Læringssyn – voksnes holdninger og handlinger

Rammeplanens syn er at barns læring er relasjonell. Læring innebærer at barns oppfatning, erfaring og uttrykk forandrer seg når de lærer. Som en konsekvens av dette synet forventer vi som eier at den enkelte barnehageansatte forsøker å forstå det barnet ser og gjør ut fra barnets eget perspektiv.

Pedagogens kompetanse er sammensatt av faglig og personlig kompetanse. I alt profesjonelt arbeid med mennesker, spiller fagpersonens utstråling, væremåte og gjennomslagskraft en viktig rolle for kvaliteten på den profesjonelle relasjonen ansatt–barn og ansatt–foreldre¹⁰. Det har tidligere vært et faglig ideal å skille klart mellom en personlig

og profesjonell rolle. Denne typen objektivitet er ikke lenger ønskelig og helt uforenlig med å møte barnet i en subjekt–subjekt-relasjon.

Personalet i våre barnehager må derfor gjennom en fortløpende strukturert prosess undersøke, erkjenne og bearbeide de personlige tanke- og handlingsmønstrene som hindrer dem i å realisere sitt faglige engasjement og sine faglige målsettinger i den profesjonelle voksen–barn-relasjonen.

Mange av dagens voksne har imidlertid mer erfaring med et læringsyn som preget deres egen oppvekst og skolegang, der formidlingspedagogikk og kunnskaps-overføring fra lærer til elev sto mer sentralt. Det innebærer at personalets holdninger

¹⁰ Fra *lydighet til ansvarlighet* Jesper Juul og Helle Jensen, 2007

Modellen under viser de prioriterte områdene for kompetanseutvikling:

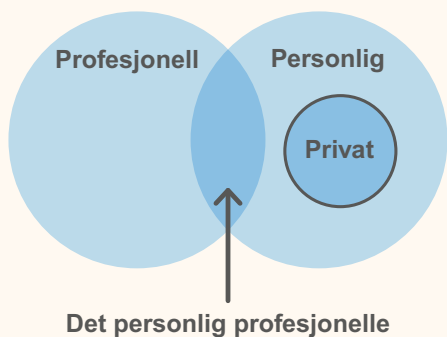
og handlinger i møte med barns læring ofte ubevisst kan være styrt av disse erfaringene.

I et kvalitetsutviklingsperspektiv blir det derfor avgjørende at personalet observerer og reflekterer over sine holdninger og handlinger i møtet med det lærende barnet.

Denne vurderingen av egen praksis danner grunnlag for utvikling, organisasjonslæring og utprøving av ny kunnskap i praksis.

5.2 Tilrettelegging for barns medvirkning

Barns rett til medvirkning stiller store krav til den enkelte ansatte. Barnehagepersonalet i våre kommunale barnehager skal være involvert og tilstede for å støtte barn i å uttrykke sitt syn, parallelt med at de selv inntar en posisjon som lærende gjennom å være samarbeidspartner og medkonstruktør av kunnskap.

5.3 Arbeid med psykososialt miljø

Barnehagen er gjennom barnehageloven og barnekonvensjonen forpliktet til å skape et godt fysisk og psykososialt barnehagemiljø for *alle* barn. Alle barn skal oppleve forutsigbarhet, stabilitet og trygghet i møte med sensitive, varme og inkluderende ansatte. Dette gir et godt grunnlag for læring og mestring.

Medvirkning innebærer en handlings- og væremåte hvor mennesker samhandler, lytter til og respekterer hverandre. Barns alder og bakgrunn gjør at de kommuniserer og gir uttrykk for sin opplevelse på ulike måter. Personalet må lytte til både non-verbale og språklige uttrykk, samt det som kommer til syne i barns lek og skapende aktiviteter.

En voksenrolle som bygger på gjensidighet i møtet med barn, utfordrer en tradisjonell oppfatning av at den voksne «vet best» og derfor inntar en mer definerende rolle¹¹.

For å utvikle kompetanse på barns medvirkning kreves en refleksiv praksis i barnehagen.

I våre kommunale barnehager skal personalet reflektere over profesjonsetiske problemstillinger, maktposisjoner og gjensidighet i relasjonene, og kontinuerlig justere sine handlinger.

Kravet til medvirkning har konsekvenser for barnehagens planleggingsarbeid. Innholdet i våre barnehager skal både ta utgangspunkt i barns interesser og initiativ og ivareta samfunnsmandatet for læring og utvikling.

I våre kommunale barnehager skal personalet arbeide for at alle barn opplever tilhørighet i et positivt fellesskap. Å forebygge krenkelser, mobbing, trakassering og diskriminering er personalets ansvar. Dette arbeidet handler om holdninger, handlinger og ansatte som rollemodell for mellommenneskelig samhandling. Det er et profesjonskrav at de ansatte møter barnet som subjekt og respekterer og anerkjenner barnets opplevelser og følelser. I et godt psykososialt miljø er personalet aktive og støttende til stede i barns relasjoner og samhandling med andre. Dette bidrar til å forebygge diskriminering og mobbing og hindrer at uheldige handlingsmønstre får utvikle seg. Våre barnehager skal ha kompetanse til å oppdage, stoppe og følge opp uønskede holdninger og handlinger. Oppmerksomheten må også rettes mot ansatte som mobber og krenker barn.

Foreldresamarbeid er en viktig del i arbeidet med et godt psykososialt barnehagemiljø. Våre barnehager har ansvar for å tilrettelegge for en samarbeidsform og et innhold som fremmer trivsel og positive relasjoner.

Personalet i våre barnehager skal utvikle og øke sin kompetanse i avdekking av overgrep og omsorgssvikt, og barnehagen har ansvar

¹¹ Medvirkning i barnehagen. Potensialer i det uforutsette, Berit Bae (red.), 2012

for å involvere foreldre i forebyggende arbeid og i oppfølging av krenkelser og mobbing.

Mobbing av barn i barnehagen er handlinger fra voksne og/eller andre barn som krenker barnets opplevelser av å høre til og være en betydningsfull person for fellesskapet.

Hele barnet, hele løpet; Mobbing i barnehagen». Forskningsrapport 2015. I. Lund (red.)

5.4 Tilrettelegging av lekemiljø

I arbeidet med å tilrettelegge et godt leke- og læringsmiljø for barn, må det synlige og det usynlige miljøet ses i sammenheng. Med synlig miljø menes det konkrete fysiske miljøet ute og inne slik som bygning, møblering, plassering av leker og materiell. Med usynlig miljø menes de relasjonelle og kulturelle forholdene som har betydning for barnas trivsel, lek og læring.

Våre kommunale barnehagebygg er av ulik karakter og gir ulike forutsetninger. Å se mulighetene innenfor de gitte fysiske rammene vil ha stor betydning for hvordan lekemiljøene tilrettelegges. Et barnehagepersonale har stor påvirkningskraft på hvordan møbler og leker plasseres og hvilke leker og materialer som brukes for å stimulere ulike typer lek og læring. Leke- og læringsmiljøet må utvikles for i større grad kunne

endre og variere miljøet etter lekens tema og i mindre grad være preget av tradisjoner.

Personalet i våre barnehager skal observere barnas lek og hvordan de bruker rommene, drøfte hva rommene skal invitere til og hvilke materiale som kan stimulere til god lek. Det blir sentralt at personalet iscenesetter barnehagens rom med ulike materialer og skaper små møteplasser som inviterer til naturlige møter der barn kan samhandle.

Det usynlige miljøet kan hindre eller invitere til god lek. Våre barnehager skal derfor vurdere om dagsrytme, organisering, rutiner og holdninger til barns lek og læring støtter opp om et optimalt lekemiljø. Personalet skal støtte, stimulere og berike leken gjennom å være aktiv deltaker, og denne deltakelsen skal være på barnets premisser.

Alle barn i våre kommunale barnehager skal gis reell medvirkning i utviklingen av leketema og lekemiljø. De skal være med å sette ord på retningslinjer for samspill. Små og store barn som ikke kommuniserer gjennom tale, eller som ikke behersker felles verbalspråk, skal også ha innflytelse.

Den inspirasjonen som våre barnehager tilrettelegger for gjennom felles opplevelser, fortellinger og lekemateriell skal sees i sammenheng med det enkelte barns og barnegruppens sammensatte erfaringsbakgrunn. Dette bidrar til at barn opplever at deres kompetanse gis verdi, samtidig som leken fungerer som en arena for utvikling av vennskap, glede og sosialt fellesskap.

Tilrettelegging av lekemiljø har betydning for barnehagens læringsmiljø.

Den voksne må ha en intensjon om hva barn skal lære seg, og så kunne oppdage dette i barns agering. Slik blir lek og læring en integrert helhet i barnehagens pedagogikk.

Kilde: Ingrid Pramling Samuelson og Maj Asplund Carlsson «Det lekende lærende barnet»

5.5 Tilrettelegging av læringsmiljø

Den pedagogiske virksomheten i våre barnehager skal fremme barns lyst til å leke, utforske, lære og mestre i en atmosfære preget av trivsel og glede. Pedagogens oppgave i forhold til barns læring handler om barns medvirkning og det å ta utgangspunkt i barnets perspektiv og undring. Samtidig skal de

vekke barnets interesse og lede læringen mot målene som ligger i barnehagens samfunnsmandat. Personalets bevissthet om eget læringsssyn, holdninger og verdier er sentrale aspekt ved barnehagens læringsmiljø.

Våre barnehager skal ha et rikt og variert læringsmiljø som inspirerer til undring og utforsking, og som utfordrer barna til utvidet forståelse. Personalet skal møte barnas interesser, ideer og initiativ med åpenhet, undring og engasjement. Det er i midlertid en kontinuerlig utfordring for personalet å forene barnets ønsker og rammeplanens mål for innhold og læring.

I barns læringsprosesser har personalet en todelt rolle. Den ene rollen er å synliggjøre ulike fenomener og hendelser for barnet ved å fremheve disse som læringsobjekter.

Læringens objekt er det innholdet vi ønsker at barna skal fokusere på og bli bevisste på.

Den andre rollen er å bidra til at møtene mellom barn og mellom barn og voksne blir gode, og at opplevelsene og erfaringene til barna blir så mangfoldige som mulig. Disse møtene skal fremme barnets læringsprosesser som er både kognitive, estetiske, kroppslige, sosiale og kommunikative. Det er personalets ansvar å sikre at alle barn får hjelp til å delta aktivt i barnehagens leke- og læringsaktiviteter.

Det fysiske læringsrommet ute og inne blir gjerne kalt «den tredje pedagog» og er av stor betydning for barns læringsutbytte. Et godt læringsmiljø er tilpasset lekens og læringens tema. Allsidig, variert og fleksibelt materiell skal være tilgjengelig for alle barn.

«Den voksne har samme rolle i leken som i læringen – å være en som retter barns oppmerksomhet mot ulike objekter (innhold) gjennom å være en lydhør deltager som både skaper forutsetninger for og aktivt deltar i en kommunikasjon på en, for barna, respekterende måte. Evnen til å innta barns perspektiv, både i form av den mening de skaper og å la barn bli ledere i leken og læringen – viser voksne som respekterende deltakere i barns verden og deres danning av kunnskap.»

Kilde: Ingrid Pramling Samuelson og Maj Asplund Carlsson «Det lekende lærende barnet»

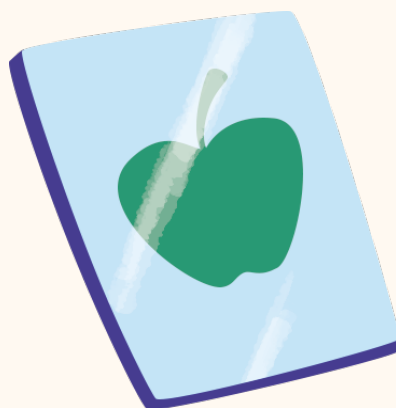
PROGRESJON

Progresjon er en kompleks prosess som handler om barns utvikling generelt og om barns utvikling i lek og i læringsprosesser. Barn skal oppleve mestring og utvikle ny kunnskap og nye ferdigheter gjennom nye opplevelser og erfaringer. Hvert barn er unikt og utvikler seg ulikt og i forskjellig tempo. Ikke alle følger det samme mønsteret, og personalet må derfor ta utgangspunkt i barnets ståsted og legge til rette for at enkeltbarnet får utfordringer som er tilpasset sitt mestringsnivå. I våre kommunale barne-

hager skal personalet motivere og inspirere slik at barn utvider sin forståelse og tanke.

Progresjon handler om fremskritt, og for å tilrettelegge progresjon må personalet ha kompetanse om barns lærings- og utviklingsprosesser og ha kunnskap innen ulike tema og fagområdene i rammeplanen.

I det 21. århundre er det å kunne stille nye og relevante spørsmål og kunne reflektere over disse en avgjørende forutsetning for livslang læring. Læring og forståelse konstrueres med barna som kompetente og aktive aktører og ansatte som bevisste tilretteleggere og medaktører.

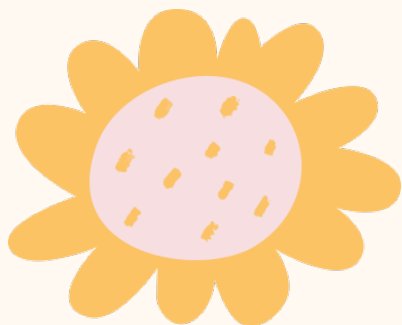

DIGITALE VERKTØY

Informasjons- og kommunikasjonsteknologi (IKT) er en naturlig del av barns hverdag fra de er helt små. Digital kompetanse og dømmekraft er derfor sentrale ferdighetsområder for barn sin læring og utdanning i det 21. århundre. Det er viktig at alle barn blir kjent med ulike digitale verktøy og får utvikle sin digitale kompetanse allerede i barnehagen.

Rammeplanen understreker at bruk av digitale verktøy skal være med og bidra til et «rikt og allsidig læringsmiljø for alle barn». Ved å legge til rette for at barn får prøve, undersøke, lære, leke og skape ved hjelp av digitale verktøy, vil barn bli aktive produsenter i motsetning til «passive» konsumenter.

Våre barnehager skal nytte digitale verktøy som en kilde til lek, kreativitet, kommunikasjon og innhenting av kunnskap. Bruken av digitale verktøy preges av de ansattes interesser, holdninger og innstillinger. Rammeplanen setter nye krav og forpliktelser til hele personalet, og de må få økt kunnskap og innsikt i å bruke digitale verktøy i pedagogisk arbeid. Personalet skal være rollemodeller og aktive i bruken sammen med barna. Barnehagens ansatte skal utvikle digital dømmekraft og evne til kritisk bruk av disse verktøyene.

LÆRING FOR ALLE

For å utvikle kvaliteten på det pedagogiske tilbudet skal våre kommunale barnehager være lærende organisasjoner. Å lede og tilrettelegge læringsprosessene i personalgruppen er styrers og pedagogisk leders ansvar. Hele personalgruppen skal involveres i

en systematisk kvalitetsutvikling der lærende metoder blir benyttet. Læringsprosesser og kunnskapsbygging må knyttes til barnehagens planverk, det pedagogiske arbeidet med barn og systematisk vurdering av praksis og måloppnåelse.

Erfaring viser at det er avgjørende at målsettinger og pedagogiske begrunnelser blir kritisk drøftet og kunnskap og kompetanse blir utviklet på base/avdelingsnivå for å øke kvaliteten på tilbudet til alle barn. Gjennom pedagogisk dokumentasjon skal ansatte reflektere over egen og barnehagens praksis for å sikre utvikling i tråd med føringer og målsettinger. Læringsprosessene i personalgruppen styrkes ved systematisk tilbakemelding, veiledning og oppfølging av personalet. Lærings- og utviklingsarbeidet internt i barnehagen må baseres på relevant forskning og teori, og det faglige fellesskap styrkes gjennom en god delingskultur.

5.6 Tilrettelegging for overganger

BARNES OVERGANG TIL BARNEHAGE

Barns oppstart i barnehagen er avgjørende for barnets trivsel og trygghet og for et godt og gjensidig samarbeid med foreldre. Det å ha en fast ansatt/kontaktperson å forholde seg til for barn og foreldre kan være en god støtte. Våre barnehager skal ha rutiner som sikrer barn en god og trygg overgang fra hjem til barnehage. Rutinene må være fleksible og kunne tilpasses det enkelte barn og den enkelte families behov.

BARNES OVERGANGER I BARNEHAGEN

Overgangen mellom avdelinger/baser internt i barnehagen kan være en sårbar periode i enkelte barns liv. Denne overgangs-

prosessen til nye barnegrupper og ansatte skal tilrettelegges både for barn og foreldre.

Brukerundersøkelsen viser at foreldrene til barn på 3 år er minst tilfreds med barnehagen. Dette kan tyde på visse utfordringer knyttet til overgangen fra små- til storbarns-avdeling.

BARNES OVERGANG TIL SKOLE/SFO

Barnehagen er en del av barns helhetlige læringsløp. Når barna begynner på skole/SFO skal de oppleve at det de har av erfaringer, kunnskap og ferdigheter har en verdi. Skolen og SFO skal bygge på det fundamentet barna har med seg fra barnehagen. Det er avgjørende at barnehage og skole har kunnskap om hverandre slik at de kjenner hverandres faglige vurderinger, arbeidsmåter og kulturer.

Plan for samarbeid og sammenheng mellom barnehage og skole i Bergen kommune er under revidering. Planen skal videreutvikle felles kompetansetiltak for ansatte, samt arenaer for samhandling mellom barnehage, SFO og skole. De nye kvalitetsutviklingsplanene for barnehage og skole og den lokale rammeplanen for SFO vil gi retning til den reviderte planen.

5.7 Foreldresamarbeid og foreldremedvirkning

Rammeplanens samfunnsmandat, holdninger og verdier utgjør en forpliktende ramme for barnehagens foreldresamarbeid og foreldres medvirkning. Alt det våre kommunale barnehager gjør, skal ha barnets beste som grunnlag, og et nært samarbeid med hjemmet er viktig for å støtte barnets utvikling. Relasjonen mellom barnehage og hjem må være preget av åpenhet og likeverd.

Foreldrene og personalet møter i hovedsak barnet på hver sin arena og i ulike kontekster, og de kan derfor ha ulik kunnskap om barnet. Et samlet blikk og felles refleksjon bidrar til en mer helhetlig og nyansert opplevelse som grunnlag for godt samspill med barnet.

Personalet skal vise i praksis at de ser foreldrene som en ressurs og at deres bidrag er viktig for at barna skal trives.

Resultatene fra brukerundersøkelsen viser at foreldre har behov for at barnehagen i større grad informerer om sine pedagogiske valg og begrunnelser. Samtaler om og refleksjon over barnehagens formål, som å møte barn med tillit og respekt, og grunnleggende verdier som fellesskap, omsorg og toleranse, skal foregå jevnlig og eksemplifiseres i hverdagen i møtet med foreldrene¹².

Barnehagen har hovedansvaret for foreldresamarbeid og medvirkning. Derfor skal barnehagene våre prøve ut ulike arenaer og samarbeidsformer i samråd med foreldre, slik at de finner hensiktsmessige løsninger som ivaretar både barnas, foreldrenes og barnehagens behov.

¹² *Fra barns trivsel – voksnes ansvar*. Veileder UDIR

Strategi og tiltak

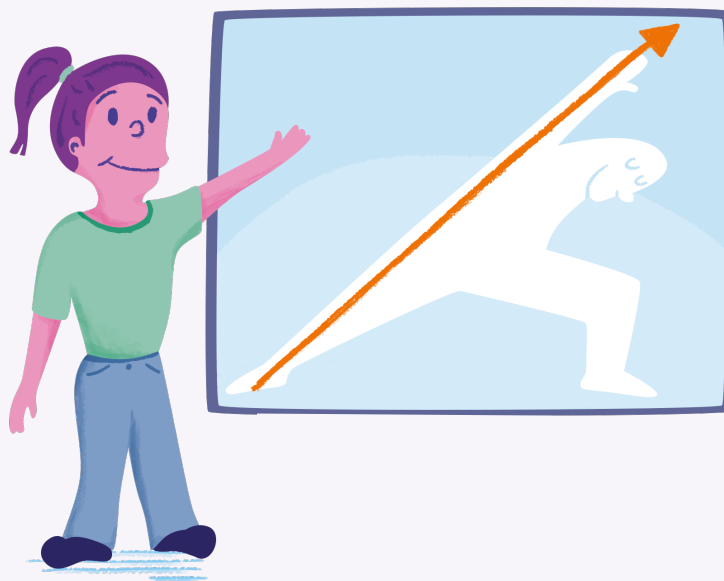
I dette kapitlet beskrives det hvordan barnehagene og Bergen kommune som barnehageeier skal legge til rette for arbeidet med Barns grunnlag for livslang læring i det 21. århundre. Det innebærer både utvikling av personalets kompetanse og deres pedagogiske praksis samt organisasjons-utvikling.

Det er tidligere i planen vist til nyere forskning, Gode barnehager for barn i Norge (GoBan) og Blikk for barn. De foreløpige resultatene viser at kvaliteten på barnehagetilbudet til barn under tre år ikke er helt tilfredsstillende, og blir betegnet som middels.

Brukerundersøkelsen vår viser også at foreldrene opplever at det er forskjeller, både mellom barnehagene våre og internt i barnehagene. Kvalitetsforskjellene bekreftes ytterligere gjennom kvalitetsoppfølgingen og møter med barnehagens lederteam.

Som en konsekvens skal våre strategiske valg være forpliktende for alle barnehager og alle ansatte, og tiltak skal i større grad differensieres for å utjevne kvalitetsforskjellene.

De strategiske valgene og tiltakene skal også være innrettet slik at de påvirker grunnlaget for barns livslange læring i tråd med føringene i kapittel 4 og 5. Dette grunnlaget bygges gjennom relasjoner, innhold og prosesser barna møter i barnehagen.

6.1 Strategisk prinsipp

Bergen kommune som barnehageeier legger tre overordnede prinsipper til grunn for de strategiske valgene.

SAMMEN FOR KVALITETSUTVIKLING

Kvalitetsutvikling i barnehagen er bare reell dersom den utgjør en positiv forskjell i praksis for barna. Ingen er eneansvarlig for å drive fram god kvalitet i barnehagene, eller for å oppnå gode resultater, men alle er ansvarlig for å medvirke og være positive bidragsyttere.

ALLE DRAR I SAMME RETNING

Prinsippet innebærer at hele vår organisasjon arbeider mot felles mål. Gjennom «intelligent ansvarliggjøring» og «kollektiv kapasitet» kan vi oppnå gode resultater.

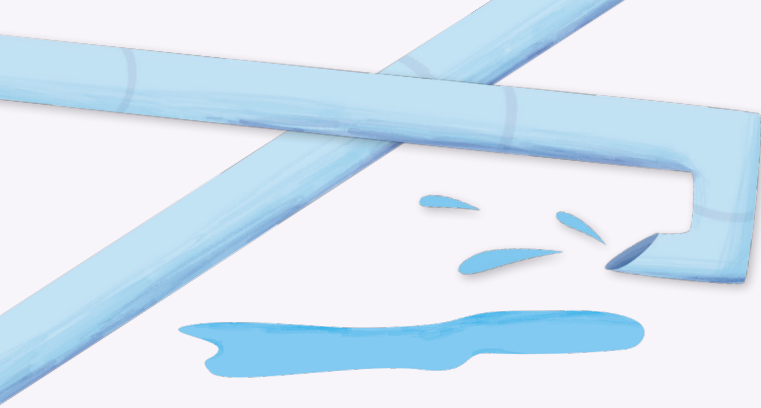
Intelligent ansvarliggjøring handler om å bygge en kultur hvor vi alle tar et personlig

ansvar for helheten uten å styres av ytre kontroll. Vi får en fellesskapsfølelse og det er ikke kultur for at vi gjør som vi vil. Den kollektive kapasiteten i barnehagene våre innebærer en høy grad av medvirkning for barn og foreldre, høyt engasjement og bevissthet hos hele personalet og utnyttelse av ressurser i samfunn og nærmiljø.

Samhandling i lærende fellesskap på alle nivåer og mellom nivåene vektlegges. Fag og ledelse knyttes tett sammen på og mellom alle nivåer for å dra i samme retning.

MEDVIRKNING FOR LIVSLANG LÆRING

Vi som barnehageeier og alle ansatte er forpliktet til å medvirke til kvalitetsutvikling, og vi har alle en plikt til å tilrettelegge for og ivareta barnas rett til medvirkning. Prinsippet innebærer at alle barn og voksne skal oppleve medvirkning og læring i møtet med barnehagen og dens arenaer.

Det er valgt ett felles satsingsområde for våre kommunale barnehager for planperioden – *Grunnlag for livslang læring i det 21. århundre. Sammen for kvalitet – lek og læring* har ambisjon om å være en kvalitetsutviklingsplan som når helt inn i alle barnehagens arenaer der grunnlaget for livsmestring og livslang læring skapes. Kvalitetsforskjellen i barnehagetilbudet krever stor grad av tilpasning i den enkelte barnehage. Tiltakene må baseres på en realistisk beskrivelse av barnehagenes eget ståsted.

De valgte strategiene gir et handlingsrom for barnehagene, men alle har en felles forpliktelse og et felles mål – *livsmestring for det 21. århundre*.

6.2 Strategiske valg

Våre strategiske grep skal gi retning for arbeidet med planen på ulike områder og nivå i hele organisasjonen. Satsingsområdet *Barns grunnlag for livslang læring i det 21. århundre* fordrer utvikling av den pedagogiske praksisen på områdene; Språk som basiskompetanse, Matematisk kompetanse og Pedagogisk relasjonskompetanse, gjennom kollektive prosesser. Dette krever et helhetlig arbeid med barnehageutvikling der ledelsen er ansvarlig og aktivt deltakende. Som barnehageeier forplikter vi oss til å tilrettelegge utviklingsstøtte inn mot det prioriterte målet.

6.2.1 Strategi for barnehageutvikling

Planen beskriver i pkt. 1.3 fire overordnede dimensjoner for pedagogisk kvalitet; samfunnsdimensjonen, pedagogdimensjonen, barnedimensjonen og virksamhetsdimensjonen. For å utvikle barnehagens pedagogiske kvalitet skal de pedagogiske prosessene vurderes. Det som skjer i relasjonen mellom barnet, ansatte og innholdet skal dokumenteres og gjøres til gjenstand for refleksjon. Barnehagens organisasjonsutvikling skal være målrettet. Helhetlig organisasjonsutvikling for oss som barnehageeier fordrer at barnehagene reflekterer og vurderer seg ut i fra et felles rammeverk. I.P. Samuelsson sine fire dimensjoner for pedagogisk kvalitet skal benyttes som rammeverk for refleksjon og vurdering av barnehageutviklingen.

Samfunnsdimensjonen som kommer til uttrykk gjennom barnehagelov, rammeplan, kommunale satsingsområder og de rammer og ressurser som tildeles sektoren er eksempler på strukturer. På barnehagenivå skal føringene realiseres og omsettes i pedagogisk praksis. Gode strukturer tar vare på rutiner og tradisjoner og er grunnlag for effektiv oppgaveløsning, men de må samtidig være så fleksible at de kan åpne for forandring og fornyelse.

Resultatet av dette arbeidet speiles i sammenhengen mellom den overordnede målsettingen og barns faktiske utbytte av barnehageoppholdet.

Pedagogdimensjonen handler om profesjonsperspektivet og den ansattes eget perspektiv. Denne dimensjonen påvirkes av den ansattes formelle kompetanse, verdier og holdninger. Verdier omhandler grunnleggende forståelse slik de kommer til uttrykk i det ideologiske og filosofiske grunnlaget. Innholds- og prosesskvalitet kommer til syne gjennom valg av innhold og aktiviteter, personens barnesyn og evne til å nærme seg og forsøke å forstå barnets eget perspektiv. Det handler om ansattes evne til å forstå barnehagens samfunnsmandat og hva det innebærer i handling. Det handler også om ansattes bevissthet om egne holdninger og handlinger, og evnen til å forene barns interesse med intensjonene i rammeplanen. Dersom det er stor avstand mellom uttalte mål og praksis, vil det være viktig å klargjøre de formelle og uformelle målene som finnes i barnehagen.

Barnedimensjonen omfatter både barneperspektivet og barns eget perspektiv. Disse bygger på en teoretisk ramme som danner grunnlaget for synet på barns lek og læring, deres medvirkning og innflytelse. Gjennom barnehagens innhold blir det barna er interessert i og hvordan de forstår verden løftet fram for å bidra til læring og meningssskaping.

Prosessene i barnehagen speiler samspillet mellom barna og mellom ansatte og barn, og hvordan barns mulighet for medvirkning kommer til uttrykk. Både individuell og

organisatorisk læring skjer primært gjennom samhandling, derfor er kvaliteten på en barnehage svært avhengig av kvaliteten på de mellommenneskelige relasjonene.

Virksomhetsdimensjonen handler om helheten og relasjonene mellom alle dimensjonene. Den inneholder valg av strategier. Den sentrale lederutfordringen blir å skape balanse mellom barnedimensjonen, pedagogdimensjonen og samfunnsdimensjonen. Barnehageansattes kompetanse, organisering og ledelse av personalgruppe og barnegrupper, planlegging og innhold, samt barnehagens fysiske leke- og læringsmiljø danner strukturelle rammer.

Kvaliteten i våre kommunale barnehager styres av hvordan menneskelige og materielle ressurser brukes og gjøres tilgjengelige for å stimulere og utfordre barns lek og læring. Hele personalet skal bidra ut fra sine forutsetninger, og foresatte skal involveres. Ledelsen har et særlig ansvar for å lede og støtte utviklingsprosessene. For at barnehagens kvalitetsutvikling skal være av betydning for alle barnehagebarn, må forbedringer i tråd med *Grunnlag for livslang læring* etterstrebes. Prosessene må lede fram mot en felles forpliktende pedagogisk praksis og utvikles gjennom å være en lærende organisasjon.

Forpliktende krav til barnehagebaserte utviklingsprosesser:

- Barnehagens utviklingsarbeid er begrunnet ut fra felles føringer, barnehagens ståsted og identifiserte utviklingsbehov

- Barnehagen utvikler få, ambisiøse og presise målsettinger og innarbeider disse i barnehagens planverk
- Barnehagen gjennomfører lærende prosesser som omfatter alle, for å utvikle kollektiv kapasitet og kollektiv ansvarlighet
- Barnehagen tar i bruk komplekse ressurser for å nå utviklingsmål
- Barnehagen holder oversikt over fremdrift og gjennomføring, og evaluerer prosess og måloppnåelse kontinuerlig og ved milepæler
- Barnehagen ivaretar relasjoner innad og utad, og skaper lagånd ved å sikre involvering og medvirkning blant ansatte, barn og foreldre
- Barnehagens ledelse er aktivt involvert i utviklingsarbeidet

6.2.2 Strategi for barnehagens pedagogiske arbeid

Barn utvikler kompetanser og evner i relasjon til det tema eller det innhold som det erfarer i barnehagen. Gjennom å bygge

videre på det barn er opptatt av og interessert i, skapes motivasjon for å lære. Det betyr likevel ikke at det bare handler om å følge barnets interesser, men at personalet er bevisst på at de skal utvide og stimulere barns egen aktivitet slik at det skapes optimale betingelser for læring av de overgripende samfunnsmålene.

Grunnlaget for livslang læring kjennetegnes ved av at:

- barn gis rom for å være subjekt i egen utvikling og læring
- barn erfarer trygg tilknytning til personalet
- barn opplever vennskap og tilhørighet i fellesskapet
- barns medvirkning vektlegges
- barn blir møtt på sine uttrykk, sin undring og utforskertrang
- barn møter et stimulerende, utfordrende og dynamisk leke- og læringsmiljø
- barn opplever spenning, glede, variasjon og mangfold i aktiviteter
- barn bruker sin kreativitet og søker utfordringer i lek og læring
- barn erfarer mangfold, likeverd og respekt

Det er forpliktende for alle på alle nivåer å fremme disse kjennetegnene i praksis, f.eks. gjennom:

- barnehagens planverk og vurderingsarbeid

- pedagogiske dokumentasjon
- kollegaveiledning
- barnehagevandring
- kommunikasjon med barn og foresatte
- medarbeidersamtaler og arbeidsavtaler

6.2.3 Strategi for barnehageledelsen

God ledelse har positiv betydning for barnehagens kvalitet og tilbudet til det enkelte barn. Ledelsen må ha holdninger, ferdigheter og kunnskaper som fremmer god kvalitetsutvikling i hele barnehagen. Ledelsen kan hente støtte fra eier og gjennom kontakter på tvers av barnehager.

Styrer, pedagogisk konsulent og pedagogiske ledere utgjør et lederteam i hver enkelt barnehage. Denne strukturen legger til rette for at pedagogiske ledere skal utgjøre bindeleddet mellom ledelse og praksis. Dette forutsetter at pedagogiske ledere deltar både i læringsarbeidet, veileder barne- og ungdomsarbeidere og assistenter, og bidrar til strategiske utviklingsgrep for barnehagen som helhet.

Det er ledelsens ansvar at barnehagens pedagogiske virksomhet systematisk planlegges, dokumenteres og vurderes. Planleggingen skal bidra til kontinuitet og progresjon for enkeltbarn og barnegruppe, og dokumentasjonen skal synliggjøre hvordan personalet arbeider for å oppfylle kravene i barnehage-loven og rammeplanen. Til sist skal vurderingene beskrives, analyseres og fortolkes ut fra gjeldende planer og lovverk. Hele personalgruppen skal involveres i arbeidet

og barns og foreldres erfaringer og synspunkter skal inngå i vurderingsgrunnlaget.

Ledelsen leder faglige utviklingsprosesser ved å:

- analysere barnehagens ståsted og klargjøre barnehagens videreutvikling
- begrunne og motivere barnehagens arbeid med pedagogisk utviklingsarbeid
- lede utviklingsprosessene og bidra til å skape felles holdninger, ferdigheter og kunnskaper
- avklare interne roller og ansvar i barnehagens lederteam
- følge opp avdelingene/basene/teamene med støtte og kontroll
- utvikle barnehagens lederteam for å videreutvikle og kvalitetssikre barnehagens pedagogiske praksis

Ledelsen bruker verktøy og metoder i tråd med prinsippene for lærende organisasjoner og kollektive utviklingsprosesser. F.eks.:

- systematisk plan – og vurderingsarbeid
- lærende møter
- pedagogisk dokumentasjon
- barnehagevandring
- kollegaveiledning
- medarbeidersamtaler og arbeidsavtaler
- kommunikasjon med barn og foresatte
- forankring i teori, forskning og evidensbaserte undersøkelser

6.2.4 Strategi for barnehageeier

Bergen kommune som barnehageeier har etablert et *Helhetlig system for kvalitetsutvikling* som inneholder redskap og rutiner for samhandling mellom nivåene. Dette systemet omfatter styringssignaler, mål, oppfølgingsrutiner, støttefunksjoner og rapportering. Systemet beskriver sirkulære prosesser for kvalitetsutvikling og legger opp til overlapping mellom ulike nivåer og funksjoner.

Systemet forutsetter at alle aktører har strategier og tiltak, og bruker verktøy og metoder som bidrar til høy kvalitet på barnehage tilbudet. Kommunens strategiske prinsipper er å arbeide sammen – på tvers av enheter og nivåer – for å oppnå økt kvalitet.

Kompetansen bygges internt i organisasjonen, og kompetanse hentet utenfra må ha som mål å bidra til kvalitetsheving av organisasjonen.

Helhetlig system for kvalitetsutvikling og denne planens føringer forplikter vi oss som eier til:

- å arbeide sammen med barnehagene mot felles mål
- å opprettholde få og stabile mål og utviklingsområder for barnehagene
- å yte faglig støtte til barnehagenes kvalitetsutvikling
- å bidra til god sammenheng mellom fag og ledelse
- å støtte ledelsens arbeid med kvalitetsutvikling
- å bidra til å skape tillit gjennom styringsdialog

6.3 Tiltak

For å realisere mål og intensjoner i denne planen gis det føringer for hvilke tiltak som er forpliktende på barnehagenivå og for kommunen som eier. Obligatoriske tiltak vil inneha handlingsrom for hvordan de skal organiseres og gjennomføres. De forpliktende tiltakene er beskrevet på barnehagenivå og på eiernivå.

6.3.1 Tiltak på barnehagenivå:

- Barnehagen deltar i fellessamlinger for kvalitetsutvikling arrangert av eier. Fellessamlingene har som hovedmål å påvirke pedagogisk praksis slik at den støtter *Grunnlag for livslang læring i det 21. århundre*.
- Ledelsen legger til rette for gode læringsprosesser, innarbeider kjennetegnene på god pedagogisk praksis i planer, utviklingstiltak og avtaler, og følger opp tiltakene med kontroll og støtte.
- Pedagogiske ledere bidrar til praksisutvikling gjennom å delta i læringsarbeidet og fremme god læring gjennom erfaringsdeling, refleksjon og veiledning.
- Pedagogiske ledere leder arbeidet med planlegging, gjennomføring, dokumentasjon og vurdering for sitt ansvarsområde; barnegruppe og ansatte.
- Barnehagen beskriver kvalitative målsettinger i sitt planverk med utgangspunkt i rammeplan, dokumentert ståsted og eiers mål og føringer.
- Barnehagens målsettinger og utviklingsstrategier innarbeides i barnehagens handlingsplan, kompetanseplan og andre forpliktende avtaler.

6.3.2 Tiltak fra eiernivå:

- Eier utarbeider kompetansetiltak og tilrettelegger for barnehagebaserte utviklingsprosesser. Innholdet baseres på kvalitetsutviklingsplanen (SFK-LOL) – *Grunnlag for livslang læring i det 21. århundre*. Kompetansetiltakene vil fremkomme i eiers halvårslige *Aktivitetsplaner* som tidligere.
- Eier utvikler standarder med bakgrunn i denne kvalitetsutviklingsplanen.
- Eier skal bidra til å styrke barnehagens interne kompetanse tilpasset utfordringene. Styrkingen gjelder både utvikling av pedagogisk praksis og støtte til arbeidet med barnehageutvikling og ledelse.
- Eier etablerer metoder og verktøy for sammen med barnehagene å beskrive og dokumentere den enkelte barnehages ståsted og utviklingsbehov.
- Eier støtter ledelsens arbeid med utvikling av pedagogisk praksis gjennom felles-samlinger med barnehagens lederteam.
- Eier videreutvikler kvalitetsoppfølgingen. Oppfølgingen omfatter både pedagogisk praksis, og strategisk og pedagogisk ledelse. Kvalitetsoppfølgingen er basert på felles kvalitetsstandarder og på den enkelte barnehages mål og ståsted.
- Eier viderefører bruk av standarder, oppfølgingsmøter, lederutviklingsprogram, lederavtaler og rapportering som ledd i helhetlig system for kvalitetsutvikling. Systemet videreutvikles for å fremme sammenheng mellom fag og ledelse.
- Eier samhandler med forskningsmiljøer.
- Eier utarbeider nye maler for barnehagens planverk.
- Eier utarbeider plan for bruk av digitale verktøy i barnehagens pedagogiske arbeid.

Egne notater

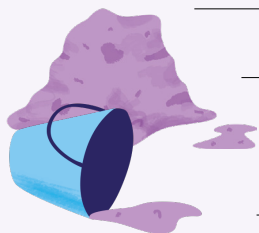

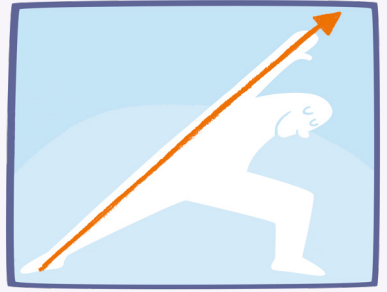

Kilder

Bae, B. (red) (2012) *Medvirkning i barnehagen. Potensialer i det uforutsette*. Fagbokforlaget

Barsøe, L. (2013) *Barnehagelæreren som leder*. Kommuneforlaget.

Brandtzæg, I., Torsteinson, S. og Øiestad, G (2013). *Se barnet innenfra – Hvordan jobbe med tilknytning i barnehagen*. Kommuneforlaget

Drugli, M.B. (2017). *Liten i barnehagen – forskning, teori og praksis*. Oslo: Cappelen Damm akademisk

Emilsen, K. (red) (2015). *Likestilling og likeverd i barnehagen*. Bergen: Fagbokforlaget

FNs barnekonvensjon <https://www.regjeringen.no/no/tema/familie-og-barn/innsiktsartikler/fns-barnekonvensjon/id2519764/>

Giæver, K. (2014). *Inkluderende språkfellesskap i barnehagen*. Bergen: Fagbokforlaget

Gjervan, M. m.fl. (2006). *Se mangfold! Perspektiver på flerkulturelt arbeid i barnehagen*. Oslo: Cappelen Akademisk forlag

Jensen, H., Bertelsen, J., Juul, J., Stubberup, M., Høeg, P. og Hildebrandt, S. (2013). *Empatiboken – Empati – det som limer verden sammen*. Arneberg forlag

Juul, J. og Jensen, H. (2007). *Fra lydighet til ansvarlighet*. Oslo: Pedagogisk forum

Levekår og helse i Bergen 2016: <https://issuu.com/hg-9/docs/bg-kommune-levekarsrapport-2016?e=19530043/41371289>

Lov om barnehager (Barnehageloven) <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-06-17-64>

Lindgren, P. K. (2014.) *Barns sunne selvfølelse – voksnes ansvar*. Oslo: Pedagogisk forum

Lund, I. (red) (2015) *Hele barnet, hele løpet; Mobbing i barnehagen*. Forskningsrapport 2015.

Meld St. 19 (2015-2016). *Tid for lek og læring: Bedre innhold i barnehagen*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/78fde92c225840f68bce2ac2715b3def/no/pdfs/stm200820090041000dddpdfs.pdf>

Melaas, T. (2016). *Se meg, jeg vil leke!* Oslo Kommuneforlaget AS

NOU 2014: 7. (2014). *Elevenes læring i fremtidens skole: Et kunnskapsgrunnlag*. Hentet fra <http://nettsteder.regjeringen.no/fremtidensskole/files/2014/09/NOU201420140007000DDDPDFS.pdf>

NOU 2015: 8. (2015). *Fremtidens skole: Fornylse av fag og kompetanser*. Hentet fra <http://nettsteder.regjeringen.no/fremtidensskole/files/2014/09/NOU201420140007000DDDPDFS.pdf>

Plan for kvalitetsutvikling i bergensskolen for skoleårene 2016/17–2019/20 «Sammen for kvalitet – læring» <https://www.bergen.kommune.no/aktuelt/personalrommet/9417/9418>

Rammeplan for barnehagen – innhold og oppgaver (2017) <https://www.udir.no/globalassets/filer/barnehage/rammeplan/rammeplan-for-barnehagen-bokmal2017.pdf>

Realfagstrategi – Tett på realfag Nasjonal strategi for realfag i barnehagen og grunnopplæringen (2015–2019).

Roald, K. (2012). *Kvalitetsvurdering som organisasjonslæring*. Fagbokforlaget

Samuelsson, I. P. og Carlsson, M. A. (2009). *Det lekende, lærende barnet i en utviklingspedagogisk teori*. Oslo: Universitetsforlaget

Sheridan, S. og Samuelsson, I.P. (2009). *Barns lärande – fokus i kvalitetsarbetet*. Stocholm: Liber

Utdanningsdirektoratet. *Grunnlagsdokument for arbeidet med barnehagemiljø, skolemiljø, mobbing og andre krenkelser*. En felles plattform for statlige aktører.

Öhman, M. (2012). *Det viktigste er å få leke*. Oslo: Pedagogisk forum

Øksnes, M og Greve, A. (red) (2015). *Barndom i barnehagen – Vennskap*. Cappelen Damm akademisk

Øksnes, M og Sundsdal, E. (red) (2016). *Barndom i barnehagen – Læring*. Cappelen Damm akademisk

BERGEN
KOMMUNE

**Sammen for kvalitet
– lek og læring**

Kvalitetsutviklingsplan for
kommunale barnehager i Bergen
2018–2021